

ZAMONAVIY O'QITUVCHI VA UNING OBRAZI

Dilrabo Ibrohim qizi Rahmonova

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

Nazar Rahmatullaevich Ashurov

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada zamonaviy pedagog va uning obrazi, o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablar va hozirgi zamon o'qituvchisi qanday bo'lishi kerakligi yoritib berilgan. Pedagogik mahorat o'qituvchi sifatining muhim tarkibiy qismi. Til bilimdonligi haqida ham to'xtalib o'tilgan. O'qituvchi bola qalbining injeneridir.

Kalit so'zlar: zamonaviy o'qituvchi, obrazi, pedagogik mahorat, pedagogik muloqot ijodkor, notiq, tashabbuskor.

THE MODERN TEACHER AND HIS IMAGE

ABSTRACT

This article describes the modern teacher and his image, the requirements for the teacher's personality and what a modern teacher should look like. Pedagogical skills are an important part of a teacher's quality. Linguistics is also mentioned. The teacher is the engineer of the child's heart.

Keywords: modern teacher, image, pedagogical skills, pedagogical communication creative, speaker, entrepreneur

KIRISH

Ustoz misli yonib turgan shamga o'xshaydi. O'zi yonib atrofga nur-ziyo taratadi. Ma'lumki, hamma kasblarni ham avvalo ustoz-muallim o'rgatadi. Ustoz – ilm o'rgatuvchi, yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, tarbiyalovchi murabbiydir. Dastlabki saboqni ham o'qituvchi beradi. Dastlabki ona-Vatan so'zlarining ma'nosini, mohiyatini ham o'qituvchi o'rgatadi. Shuning uchun ham barcha kasblar ichida o'qituvchilik-muallimlik kasbi o'ta sharaflilik va mas'uliyatli hisoblanadi. Zero, Prezidentimizning “O'zbekistonda bugundan boshlab, eng hurmatli, eng e'zozli inson — bu muallim!” yoki “O'qituvchini hurmat qilmaganni men ham hurmat qilmayman!”, deb ta'kidlab aytganlari o'qituvchilik kasbining nechog'lik sharaflilik

kasb ekanligidan dalolat beradi. Mana shu o`rinda tabiiy ravishda savol tug`iladi. Xo`sh, o`qituvchi kim? U qanday sifatlarga ega bo`lmog`i lozim? Xususan, bugungi kun o`qituvchisi qanday malakalar bilan qurollantirilmog`i darkor? va boshqalar.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

O`qituvchi jamiyatning yosh avlod ta`lim-tarbiyasiga qo`yilgan ijtimoiy buyurtmasining asosiy ishtirokchisidir. Shuning uchun ham respublikamiz 1-Prezidenti I.A.Karimov “Tarbiyachi-ustoz bo`lish uchun, boshqalarning aql-idrokini o`stirish, ma`rifiy ziyosidan bahramand etish, haqiqiy fuqaro etib yetishtirish uchun eng avvalo tarbiyachining o`zi aynan shunday yuksak talablarga javob berishi lozim,”- degan edi. Darhaqiqat, o`qituvchilik kasbida chuqur bilimdonlik, zukkolik o`z kasb mahoratini muntazam shakllantirib borishga ishtiyoq bo`lmas ekan, u yaxshi ustoz-o`qituvchi bo`la olmaydi. Zero, davlatimizning istiqboli, Prezidentimiz tomonidan olg`a surilayotgan barcha islohotlarning ijobiy yechimi va ana shu ko`p mingyillik ziyokorlik ishining samarasi bo`ldi. Shuning uchun ham bugungi mustaqillik sharoitida o`qituvchilik kasbiga bo`lgan e`tibor va ehtiyoj har qachongiga nisbatan ortib bormoqda. Shuning bilan birga o`qituvchi oldiga qo`yiladigan talablar ham o`zgacha bo`lmoqda. Chunki bugun O`zbekiston mustaqil davlat sifatida jahonga yuz tutar ekan, bu borada pedagog o`qituvchilarning o`z o`rni, o`ziga xos mohiyati borligini unutmaslik lozim.

Zamonaviy o`qituvchi qanday bo`lishi zarur? Mustaqillikning ilk kunlaridan boshlab ushbu muammo bo`yicha ko`plab pedagog va psixolog olimlar o`z fikr va mulohazalari bilan chiqdilar. O`qituvchilarning kasbiy mahoratlarini milliy an`ana va urf-odatlarimizdan, qadriyatlarimizdan kelib chiqib yanada takomillashtirish, ularning pedagogik faoliyatini hozirgi zamon talablari darajasida shakllantirish uchun metodik qo`llanmalar, tavsiyanomalar paydo bo`ldi. Hozirgi kunda ham ushbu muammo bo`yicha ilmiy izlanishlar, ilmiy tadqiqotlar davom etmoqda.

XXI asrga kelib o`qituvchining vazifasi yanada takomillashib bormoqda. Endilikda global o`zgarishlar, fan-texnika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kun sayin rivojlanib borishi o`qituvchidan yuksak mahoratni, o`tkir irodani, psixologik quvvatni, chuqur bilim va mulohazali bo`lishni talab qiladi.

Hozirgi zamon o`qituvchisi o`z mutaxassisligiga oid bilimlar bilan birga, pedagogik va psixologik bilimlarni, hamda turli fan yo`nalishlari bo`yicha maxsus bilimlarga ega bo`lgan, kasbiy tayyorgarlik, yuksak axloqiy fazilatlarini egallagan, ta`lim muassasalarida faoliyat ko`rsatuvchi shaxsdir. Ushbu nuqtai nazardan hozirgi kunda quyidagi burch va mas`uliyatlar o`qituvchilardan talab qilinadi:

- O'qituvchi eng avvalo mas'uliyatni his etuvchi tarbiyachi, tajribali notiq, madaniyat va ma'rifat targ'ibotchisidir.
- O'qituvchi tabiatan o'quvchilarni seva olishi, o'z mehrini, his-tuyg'ularini har lahzada o'quvchilar ichki dunyosi bilan bog'lay olishi, ularning ham mehriga, hurmatiga sazovor bo'lishi kerak.
- O'qituvchi jamiyat ijtimoiy hayotida ro'y berayotgan o'zgarishlar, olib borilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar mohiyatini chuqur anglab etishi va ularga xolisona baho berib, bu borada o'quvchilarga to'g'ri, asosli ma'lumotlarni doimiy bera olishi lozim.
- Zamonaviy o'qituvchining ilm-fan, texnika va axborot-kommunikatsion texnologiyalari yangiliklaridan va yutuqlaridan xabardor bo'lib borishi talab etiladi.
- O'qituvchi o'z mutaxassisligi bo'yicha chuqur va puxta bilimga ega bo'lishi, barcha fanlar integratsiyasini o'zlashtirib borishi, bunda o'z ustida tinimsiz ilmiy izlanishlar olib borishi.
- O'qituvchi pedagogika va psixologiya fanlari asoslarini puxta bilishi, o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim-tarbiya faoliyatini tashkil etishi kerak.
- O'qituvchi kasbiy pedagogik faoliyatida ta'lim va tarbiyaning eng samarali zamonaviy shakl, metod va vositalaridan unumli foydalana olish imkoniyatiga ega bo'lmog'i lozim.
- O'qituvchi ijodkor, ta'lim-tarbiyaviy faoliyat tashabbuskori va yosh avlod kelajagi uchun javobgar shaxsdir.
- O'qituvchi kasbiy faoliyati jarayonida yuksak darajadagi pedagogik mahorat, kommunikativ layoqati, pedagogik texnika (nutq, yuz, qo'l-oyoq va gavda harakatlari, mimika, pantomimika, takt) qoidalarini chuqur o'zlashtirib borishi shart.
- O'qituvchi nutq madaniyatiga ega bo'lishi zarur, uning nutqi quyidagi xususiyatlarni o'zida aks ettirishi kerak: turli sheva so'zlardan holi bo'lib, faqat adabiy tilda ifoda etilishi; o'qituvchining nutqi sodda, ravon va tushunarli bo'lishi; hikmatli so'zlar, ibora va maqollar, matallar hamda ko'chirma gaplardan o'rinli foydalana olishi lozim. Jargon (muayyan kasb yoki soha mutaxassisliklariga xos so'zlar), varvarizm (muayyan millat tilida bayon etilayotgan nutqda o'zga millatlarga xos so'zlarni noo'rin qo'llanilishi), vulgarizm (haqorat qilish, so'kishda qo'llaniladigan so'zlar) hamda konselyarizm (o'rni bo'lmagan vaziyatlarda rasmiy so'zlardan foydalanish) kabi norasmiy so'zlardan holi bo'lishi.
- O'qituvchining kiyinish madaniyati o'ziga xos bo'lishi, ya'ni sodda, ozoda, bejirim kiyinishi, ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchining diqqatini tez jalb etuvchi turli xil bezaklar (oltin, kumush taqinchoqlar)dan foydalanmasligi, fasl, yosh, gavda

tuzilishi, yuz qiyofasi, hatto, soch rangi va turmagiga muvofiq ravishda kiyinishi talab etiladi.

- O'qituvchi ta'lim muassasasida sinf jamoasining asosiy tashkilotchisi va ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlarning eng faol ishtirokchisidir.
- O'qituvchi pedagogik muloqot jarayonining faol ishtirokchisi ekanligini unutmasligi shart. SHuning uchun kasbiy faoliyatida pedagogik mahoratning bir qator sifatlarini uzluksiz tarkib toptirib borishi zarur.
- O'qituvchi eng avvalo, mulohazali, bosiq, har qanday pedagogik vaziyatni to'g'ri baholay oladigan hamda mustaqil ravishda mavjud ziddiyatlarni bartaraf etishning uddasidan chiqib olishi kerak.

Yuqoridagi talablardan kelib chiqib, zamonaviy pedagog yuksak madaniyatli, notiq, o'quvchilarni sevuvchi, mehribon, ijodkor, o'z fanini chuqur biluvchi, psixolog, zamonaviy texnikalardan foydalana oluvchi, qobiliyatli shaxs bo'lishi kerak. O'qituvchi bola qalbining injeneridir.

O'qituvchilik kasbi yuksak sharaflilik kasbidir. Bu kasb hech bir kasbga o'xshamaydi. Taniqli rus pedagogi **A.S.Makarenko** o'qituvchilik kasbiga juda yuqori baho berib, unga shunday ta'rif beradi: „Tarbiyachi tashkil etishni, yurishni, hazillashishni, quvnoq yoki jahldor bo'lishni bilishi lozim, u o'zini shunday tutishi kerakki, uning har bir harakati, yurish-turishi, kiyinishi bolalarni tarbiyalasin“. Bu ta'rifdan shunday xulosaga kelish mumkinki, pedagog har tomonlama mukammal, o'quvchilar uchun ideal shaxs bo'lishi lozim. Hattoki, pedagogning kiyinishi ham bolalarni tarbiyalasin.

O'qituvchilar o'quvchi, ota-onalar hamda hamkasblari bilan muloqot jarayonida fikrini aniq va lo'nda bayon etilishiga ahamiyat qaratishlari maqsadga muvofiqdir. Ular bilan munosabat jarayonida so'zni salbiy holatlar haqidagi dalillarni keltirishdan boshlamasligi, aksincha, o'quvchilarning (yoki hamkasbi, ota-onalar) muvaffaqiyatlarini e'tirof etishlari, ularni yanada boyitishga ishonch bildirishi bilan muloqotni tashkil qilishi lozim. Muloqot jarayonida o'qituvchining so'zlaridan suhbatdoshiga nisbatan xayrixohlik, samimiylik, do'stona munosabat, yaxshi kayfiyat sezilib tursin. O'qituvchining mazkur talablarga muvofiq keluvchi qiyofasi uning o'quvchilar, hamkasblari hamda ota-onalar o'rtasida obro'-e'tibor qozonishini ta'minlaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Hozirgi sharoitda jamiyatning o'qituvchilik kasbiga nisbatan qo'yayotgan talablari kun sayin ortib bormokda va bu talablarni amalda to'g'ri tashkil qilish

vazifasi o'qituvchiga bog'liq. Zamonaviy maktab o'qituvchisi qator vazifalarni bajaradi. O'qituvchi avvalo sinfdagi tarbiyaviy jarayonning tashkilotchisidir. O'qituvchi tarbiyachi sifatida quyidagi talablarni bilishi lozim:

- shaxsni ma'naviy va ma'rifiy jihatdan tarbiyalashda milliy uyg'onish mafkurasining hamda umuminsoniy boyliklarning mohiyatini bilishi, bolalarni mustaqillik g'oyalariga sodiqlik ruhida tarbiyalashi, o'z Vataniga, tabiatga va oilasiga bo'lgan muxabbati;
- kasbiy bilimlarni puxta bilish bilan birga, turli bilimlardan xabardor bo'lishi;
- yosh pedagogik psixologiya, pedagogika va psixologiya, yoshlar fiziologiyasi, tarbiyaviy ish metodikasi, maktab gigienasidan o'z kasbiga oid bilimlarni mukammal bilishi;
- o'z kasbi bo'yicha jahon fanida erishilayotgan so'nggi yutuqlar, tarbiya texnologiyasi, kompyuter va axborot texnologiyalari, yangiliklaridan doimiy xabardor bo'lib borishi;
- ta'lim-tarbiya metodikasidan ko'nikma va malakalarini oshirib borishi;
- o'z kasbiga ijodiy yondashishi;
- pedagogik texnika (mantiq, nutq ta'limining ifodali vositalari) va pedagogik taktga ega bo'lishi;
- o'z bilimi va pedagogik mahoratini doimiy ravishda oshirib borishi.

Muvaffaqiyatli ishlash uchun har bir o'qituvchi pedagogik mahoratga ega bo'lishi zarur. **Pedagogik mahoratning asosiy qonuniyati oz mehnat sarf qilib, ulkan natijalarga erishish.** Ijodkorlik uning hamisha hamrohi bo'ladi. Pedagogik faoliyatga qiziqqan, qobiliyatli, iste'dodli kishidagina pedagogik mahorat hislatlari shakllanib boradi. Pedagogik faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra ijodiy xarakterga ega. O'qituvchi o'quvchi shaxsini shakllantiradi, kutilmagan vaziyatlarda mustaqil qarorlar qabul qiladi, pedagogik muammolarni yechadi, o'quv jarayonini mustaqil boshqaradi. Bularning hammasi ijodkorlikning tub mohiyati, ishning maqsadi va xarakteri bilan bog'liq. Pedagogik mahoratga ega bo'lgan o'qituvchigina. O'z kasbiy faoliyatida ulkan zafarlarga erishadi.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, zamonaviy pedagog o'z fanini chuqur bilishi, pedagogik mahoratga ega bo'lishi bilan birgalikda chet tillarini ham bilishi lozim. Masalan, boshlang'ich sinf o'qituvchisi ham ingliz tilini hech bo'lmaganda mukammal darajada bo'lmasa ham qisman bilishi kerak. Sababi boshlang'ich sinflarning yangi nashrdan chiqqan matematika darsliklarida o'lchov birliklari ingliz

tilida kiritilgan. O'qituvchi bolaga buni tushuntira olishi kerak, buning uchun albatta ingliz tilidan xabardor bo'lishi lozim. Zamonaviy kompyuter texnologiyalari va smart doskalar bilan ishlash uchun ham til bilimdonligi pedagog uchun zarur.

REFERENCES

1. I.A.Karimov „Buyuk kelajagimizning huquqiy kafolati“-Toshkent.Sharq nashriyoti
2. „Pedagogik mahorat“ darslik A.Xoliqov –Toshkent- 2011
3. „Umumiy pedagogika“ B.X.Xodjayev –Toshkent-2017
4. „Pedagogik atamalar lug'ati“ Toshkent-2008